

03.12.2013

Informatīvais ziņojums par Pretkorupcijas starpvalstu grupas (GRECO) rekomendācijām un to izpildes nodrošināšanu

I Ievads

Informatīvais ziņojums sagatavots, lai informētu par Pretkorupcijas starpvalstu grupas (turpmāk -GRECO) IV novērtēšanas kārtas ietvaros Latvijai izteiktajām rekomendācijām un nodrošinātu to izpildi Latvijā.

2000.gada 15.jūnijā Latvija pievienojās 1999.gada 1.maija Eiropas Padomes līgumam par Pretkorupcijas starpvalstu grupas (GRECO) nodibināšanu un atbilstoši likumam „Par Eiropas Padomes līgumu par Pretkorupcijas starpvalstu grupas (GRECO) nodibināšanu” 3.pantam Korupcijas novēršanas un apkarošanas birojs (turpmāk – KNAB) koordinē šajā līgumā paredzēto saistību izpildi.

GRECO mērķis ir uzlabot tās dalībvalstu spēju apkarot korupciju, dinamiska savstarpējā novērtējuma procesa un dalībvalstu spiediena ceļā, kontrolējot šo dalībvalstu pieņemto saistību izpildi. Proti, GRECO sistemātiski novērtē GRECO dalībvalstu paveikto korupcijas novēršanas un apkarošanas jomā atbilstoši Eiropas Padomes pieņemtajiem un apstiprinātajiem pretkorupcijas dokumentiem. Latvijas paveikto korupcijas novēršanas un apkarošanas jomā līdz šim brīdim GRECO ir novērtējis par četrām dažādām jautājumu grupām un attiecīgi ir apstiprināti četri novērtēšanas ziņojumi ar rekomendācijām situācijas uzlabošanai, kuras pamatā ir izpildītas. GRECO ietvaros 2012.gada beigās tika uzsākta novērtēšanas IV kārtā, kuras ietvaros valstīs tiek novērtēti jautājumi par korupcijas novēršanu valstu parlamentos, tiesu sistēmās un prokuratūrās. Saistībā ar minēto tiek analizēts, kā šajās institūcijās tiek ievēroti ētikas principi, novērsti interešu konflikti, kā arī regulēta īpašumu, ienākumu, saistību un interešu deklarēšana un citi ar to saistīti jautājumi.

GRECO Latvijas IV kārtas novērtēšanas ziņojums (turpmāk – GRECO ziņojums) tika apstiprināts 2012.gada decembrī GRECO plenārsēdē, kurā piedalījās arī KNAB pārstāvji un Tieslietu ministrijas pārstāvis. Sagatavojot GRECO ziņojumu, GRECO izmantoja Latvijas atbildes uz novērtēšanas aptauju, kā arī citus datus, ieskaitot informāciju, kas tika saņemta no pilsoniskās sabiedrības. Turklāt GRECO novērtēšanas komanda ieradās vizītē Latvijā no 2012.gada 4. līdz 8.jūnijam, kur tā tikās gan ar valsts institūciju pārstāvjiem, gan ar nevalstisko organizāciju pārstāvjiem. Pēc šīs vizītes sagatavoto GRECO ziņojuma projektu pirms tā izskatīšanas GRECO plenārsēdē komentāru izteikšanai KNAB nosūtīja Saeimas Aizsardzības, iekšlietu un korupcijas

novērtēšanas komisijai, Saeimas Mandātu, iesniegumu un ētikas komisijai, Tieslietu padomei un Ģenerālprokuratūrai.

GRECO ziņojumā ir novērtēta to pasākumu efektivitāte, ko veic Latvijas institūcijas, lai novērstu korupciju parlamenta deputātu, tiesnešu un prokuroru vidū un veicinātu viņu godprātīgu rīcību teorijā un realitātē. GRECO ziņojumā ir norādīti gan pozitīvi vērtējamie pasākumi korupcijas novērtēšanas jomā, gan arī ietverta kritiska analīze par situāciju valstī, atspoguļojot iesaistīto dalībnieku veiktās darbības un sasniegtos rezultātus, kā arī identificējot iespējamās nepilnības un izsakot rekomendācijas turpmākiem uzlabojumiem. Atbilstoši GRECO praksei rekomendācijas tiek adresētas Latvijas institūcijām, kuras nosaka attiecīgās institūcijas/organizācijas, kas ir atbildīgas par nepieciešamo darbību veikšanu. Pilns GRECO ziņojuma teksts ir pieejams KNAB mājas lapā latviešu valodā un angļu valodā (www.knab.gov.lv/lv/knab/international/reports).

GRECO ziņojumā Latvijai kopumā tika izteiktas 14 rekomendācijas (Informatīvā ziņojums pielikumā), no kurām piecas attiecas uz parlamentu, sešas uz tiesu sistēmu un divas uz prokuratūru (skatīt pielikumu). **Informācija par minēto rekomendāciju izpildi Latvijai jāsniedz līdz 2014.gada jūnijam**, līdz ar to jau šobrīd nepieciešams organizēt rekomendāciju izpildes uzsākšanu, nosakot atbildīgās institūcijas par katras rekomendācijas izpildi.

II GRECO ziņojumā secinātais

1. Vispārīgie jautājumi

1.1. GRECO ziņojumā ir secināts, ka Latvija ir spērusi nozīmīgus soļus, lai ieviestu vispārējo pretkorupcijas stratēģiju, kā arī to, ka KNAB kā centrālā institūcija korupcijas novērtēšanas un apkarošanas sistēmā savu desmit pastāvēšanas gadu laikā ir iekarojis plašu atpazīstamību gan valsts, gan starptautiskā līmenī. Vienlaicīgi tiek secināts, ka pēdējos gados izteiktas bažas, kas saistītas ar politisko ietekmi KNAB lēmumu pieņemšanas struktūrās, līdz ar to jau 2008.gada oktobrī GRECO III novērtēšanas kārtas ietvaros, vērtējot politisko partiju finansēšanas atklātību Latvijā, izdeva rekomendāciju veikt pasākumus KNAB neatkarības stiprināšanai (tajā skaitā attiecībā uz tā darbības pārraudzību, tā priekšnieka iecelšanas amatā un atbrīvošanas no amata kārtību un lemšanu par tā budžetu), lai tiktu nodrošināta tā funkciju neatkarīga un godprātīga izpilde (GRECO III novērtēšanas kārtas Latvijas politisko partiju finansēšanas atklātuma novērtēšanas ziņojums, 79.punkts).

Uzsākot rekomendācijas izpildi, KNAB izstrādāja koncepcijas projektu „Par Korupcijas novērtēšanas un apkarošanas biroja statusu”, kas 2009.gada 18.jūnijā tika izsludināts Valsts sekretāru sanāksmē, un pēc saskaņošanas ar atbildīgajām institūcijām 2010.gada 18.jūnijā tika iesniegts izskatīšanai KNABzino_04.10.2013_greco; Informatīvais ziņojums par Pretkorupcijas starpvalstu grupas (GRECO) rekomendācijām un to izpildes nodrošināšanu.

Ministru kabinetā, bet apstiprināšanai tas netika virzīts.

Izvērtējot minētās rekomendācijas izpildi GRECO Otrajā ziņojumā par Latvijas atbilstību (pieņemts GRECO plenārsēdē 2012.gada oktobrī) atzinīgi vērtē faktu, ka KNAB vadītāja atlase kopš 2011.gada 13.oktobra ir noteikta Korupcijas novēršanas un apkarošanas likuma 4.pantā un Ministru kabineta 2012.gada 2.oktobra noteikumos Nr.671 „Korupcijas novēršanas un apkarošanas biroja priekšnieka amata pretendentu atlases kārtība”, kas paredz Biroja priekšnieka kandidāta atlases procesā nodrošināt to, ka Biroja priekšnieka amata kandidātu izvirza pretendentu atlases komisija, kuras sastāvā neietilpst politisko partiju pārstāvji, bet tikai tiesībsardzības iestāžu un valsts pārvaldes profesionāļi. Tādējādi ir novērsta GRECO ekspertu nosauktā problēma par politisko partiju pārstāvju ietekmes mazināšanu Biroja priekšnieka iecelšanas procesā. Tomēr, ievērojot to, ka nav atrisināti pārējie iepriekš minētajā rekomendācijā norādītie problemātiskie jautājumi, GRECO mudina Latvijas atbildīgās instances veikt apņēmīgākus pasākumus, lai nodrošinātu, ka KNAB strādā neatkarīgi un objektīvi, kā tas pieprasīts rekomendācijā.

Ievērojot minēto, kā arī to, ka jautājums joprojām ir aktuāls, arī šajā GRECO ziņojumā **GRECO rekomendē veikt pasākumus, lai stiprinātu KNAB neatkarību, tādējādi nodrošinot, ka iestāde var veikt savas funkcijas neatkarīgi un objektīvi.**

Pašreiz minētā jautājuma risināšanai ar Ministru prezidenta 2012.gada 2.oktobra rezolūciju Nr.18/TA-444/3163 KNAB tika uzdots saskaņot minēto koncepcijas projektu ar vairākām institūcijām un atbilstoši Ministru prezidenta 2013.gada 5.septembra rezolūcijai Nr.18/TA-444/11775 (2010) šis uzdevums veicams līdz 2013.gada 31.decembrim. Līdz ar to papildus pasākumu noteikšana saistībā ar minētās rekomendācijas ieviešanu nav nepieciešama.

1.2. GRECO ziņojumā norādīts, ka likums „Par interešu konflikta novēršanu valsts amatpersonu darbībā” (turpmāk - Interešu konflikta likums) ir pamata normatīvais akts attiecībā uz korupcijas novēršanas jautājumiem Latvijā. GRECO secina, ka likums darbojas pilnībā un savu galveno uzdevumu pilda labi (proti, izveidota caurspīdīga deklarēšanas sistēma visām valsts amatpersonām Latvijā), tajā pašā laikā norādot uz nepieciešamību pēc likuma, kas tiešāk attiektos uz konkrētām valsts amatpersonu darbības sfērām. GRECO, atzīmējot kā pozitīvu soli KNAB darbību, lai nodrošinātu to, ka lielāku atbildību par Interešu konflikta likuma ievērošanu uzņemtos attiecīgo institūciju vadība, vienlaicīgi norāda uz nepieciešamību turpināt šo pilnveidošanas darbību, rediģējot Interešu konflikta likumu tā, lai nodrošinātu likuma efektīvu ieviešanu visā valsts sektorā.

GRECO ziņojuma sadaļā par korupcijas novēršanu Saeimā (GRECO ziņojuma 63.punkts) saistībā ar Interešu konflikta likumu norādīts, ka uz Saeimas deputātiem neattiecas atsevišķas Interešu konflikta likuma normas. Piemēram, GRECO eksperti atzīmē, ka, lai arī Interešu konflikta likumā

norādīta kārtība un procedūra, kā ziņot par interešu konfliktu, šādas procedūras nav ieviestas Saeimas praksē. Atbildīgās institūcija norādīja, ka tas ir tādēļ, ka šādas procedūras paredz ziņošanu augstāk stāvošai amatpersonai, bet Saeimas deputāti ir neatkarīgi un nav hierarhiski pakļauti. Būtībā Interešu konflikta likums skaidri norāda, ka Saeimas prezidijs vai Saeimas priekšsēdētājs nevar tikt uzskatīts par iestādes vadītāju, augstākstāvošu valsts amatpersonu vai institūciju likuma izpratnē. Ziņošana KNAB ir iespējama attiecībā uz citiem MP un par aizdomām par likumu pārkāpumiem, bet ne attiecībā uz sevi. Tomēr GRECO atzīmēja, ka būtu ieviešami mehānismi vismaz publiskai savu interešu deklarēšanai arī likumdošanas procesa ietvaros.

Savukārt sadaļā par korupcijas novēršanu tiesās (GRECO ziņojuma 117.punkts) saistībā ar Interešu konflikta likumu norādīts, ka tiesneši ir atšķirīgi no citām valsts amatpersonām un ka Interešu konflikta likuma vispārējie nosacījumi ne vienmēr labi piemērojami tiesu varai. KNAB tiesām ir nosūtījis četras lietas par tiesnešiem, kas izskatīja lietas, kurās iesaistīti viņu darījumu partneri, pamatojoties uz to, ka tiesneši bija ņēmuši aizņēmumus vai ieķīlājuši īpašumus finanšu institūcijā, kas bija viena no pusēm šajā lietā. Vairāki aptaujātie paskaidroja GRECO ekspertu grupai, ka viņu skatījumā šī ir pārāk šaura un ierobežojoša likuma interpretācija un, ka šai darījumu partneru definīcijai (t.i. pastāvīgā klienta attiecības) tiesu jomā nav pietiekama pamatojuma. Īpaši tas tika atzīmēts saistībā ar problēmām lietu sadalē maksātnešpējas lietās, kurās finanšu institūcijas darbojas kā viena no pusēm. Tas ir skaidrs piemērs tam, kā Interešu konflikta likums, kas piemērojams visām valsts amatpersonām, var noteiktos apstākļos būt nepietiekami piemērots tiesnešiem.

GRECO Ziņojumā nav dota konkrēta rekomendācija izvērtēt minētās Interešu konflikta normas, tomēr, lai novērstu vairākas GRECO ziņojumā minētās problēmas, kuras ir identificējuši ne tikai GRECO eksperti, bet arī Latvijas institūciju pārstāvji, nepieciešams izvērtēt vairākus jautājumus saistībā ar Interešu konflikta likuma regulējumu, tai skaitā ņemot vērā arī šī Informatīvā ziņojuma 2.4.punktā minēto.

Ievērojot to, ka KNAB atbilstoši Korupcijas novēršanas un apkarošanas biroja likuma 7.pantam kontrolē Interešu konflikta likuma izpildi, KNAB ir atbildīgā institūcija par šajā punktā minētā uzdevuma izpildi. Pašreiz KNAB gatavo Korupcijas novēršanas un apkarošanas programmu 2014.-2020. gadam un minētais uzdevums tiks iekļauts šajā programmā.

2.Korupcijas novēršana Saeimā

Novērtējot korupcijas novēršanas regulējumu un pasākumus attiecībā uz Saeimas deputātiem, GRECO secināja, ka līdzīgi kā daudzās citās valstīs parlamentāriešiem Latvijā ir zems sabiedrības uzticības līmenis.

Parlamentāriešiem būtu nepieciešams veikt konkrētas darbības, lai pierādītu apņemšanos mazināt šo neuzticību, uzsākot proaktīvas darbības parlamenta iekšienē un attīstot ekspertīzi atbildības, ētikas un ar interešu konfliktu saistītos jautājumos. Analizējot minētos jautājumus GRECO norāda uz turpmāk minēto.

2.1. GRECO atzīst, ka Saeimā ir ieviesti pasākumi, lai nodrošinātu atklātību un sabiedrības pieejamību informācijai par ierosinātajiem likumiem un pieņemtajiem likumiem, kā arī nodrošināta iespēja sekot līdzi Saeimas plenārsēdēm. Atzinīgi tiek vērtēti arī 2012.gada 19.janvāra grozījumi Saeimas kārtības rullī, kas paredz atklātu balsošanu, apstiprinot, ievēlot un ieceļot amatpersonas.

Savukārt saistībā ar lobēšanas jautājumiem GRECO ziņojumā norādīts, ka pašreiz Saeimas deputātiem nav obligāti jāsniedz informācija par tikšanos un konsultācijām, kas ārpus komisiju sēdēm notikušas ar trešajām pusēm saistībā ar virzītajām likumdošanas iniciatīvām. Caurspīdīguma trūkums šajā jomā veido būtisku robu sistēmā, kas dod pamatu apgalvojumiem par pieaugošo privāto interešu ietekmi likumdošanas procesā. Korupcijas novēršanas un apkarošanas programma 2009. - 2013. gadam jau tagad kā vienu no saviem mērķiem izvirza savlaicīgu likumprojektu publicēšanu, kā arī anotāciju un informācijas, kas attiecas uz notikušajām konsultācijām ar privātpersonām un lobētājiem, publiskošanu. Tādējādi **GRECO rekomendē ieviest normatīvo regulējumu, kas nosaka kārtību, kādā parlamenta deputāti komunicē ar lobētājiem un citām iesaistītajām pusēm, kas mēģina ietekmēt likumdošanas procesu.**

KNAB atbilstoši Ministru kabineta 2011.gada 12.decembra rīkojumā Nr.647 "Par koncepciju "Publiskās pieejamības nodrošināšana informācijai par lobētājiem"" noteiktajam ir izstrādājis likumprojektu „Lobēšanas atklātības likums”, kas tika uzsludināts Valsts sekretāru sanāksmē 2012.gada 14.jūnijā (VSS- 626). Pašreiz notiek likumprojekta saskaņošana ar ieinteresētajām institūcijām, jo notiek diskusijas par daudziem fundamentāliem jautājumiem, tāpēc ar Ministru kabineta 2013.gada 27.marta rīkojumu Nr.113 „Grozījums Ministru kabineta 2011.gada 12.decembra rīkojumā Nr.647 "Par koncepciju "Publiskās pieejamības nodrošināšana informācijai par lobētājiem"" likumprojekta iesniegšanas termiņš Ministru kabinetā pagarināts līdz 2013.gada 31.decembrim.

Ievērojot minēto papildus uzdevumu noteikšana minētās rekomendācijas izpildei pagaidām nav nepieciešama.

2.2. GRECO ziņojumā, analizējot Saeimas deputātu ētikas kodeksu (pieņemts 2006.gadā), GRECO norāda, ka to būtu nepieciešams aktualizēt, lai tas labāk iekļautos Saeimas darba kultūrā, kā arī to, ka Saeimas Mandātu, ētikas un iesniegumu komisija nav pietiekami aktīva, uzraugot šā kodeksa ievērošanu,

tāpēc tās lomu ētikas problēmu risināšanā, ētikas kodeksa pārkāpumu izskatīšanā (pašreiz tas tiek veikts tikai tad, ja ir bijis iesniegums), kā arī izglītošanā vajadzētu palielināt. GRECO ziņojumā tiek atzīmēts, ka, ieviešot turpmākas ētikas standartu vadlīnijas un ar korupcijas novēršanu saistītus pasākumus, tiktu ne tikai palielināta parlamentāriešu un parlamenta darbinieku informētība par godprātīguma jautājumiem, bet arī sabiedrībai tiktu demonstrēta parlamentāriešu griba veikt noteiktas darbības, lai ieaudzinātu, uzturētu un veicinātu ētiskuma kultūru Saeimā. Ievērojot minēto **GRECO rekomendē (i) pārskatīt un aktualizēt Ētikas kodeksu un (ii) papildināt to ar praktiskiem pasākumiem, kas sniegtu atbilstošas vadlīnijas un ieteikumus Saeimas locekļiem par regulējumu, kas saistīts ar ētiku un korupcijas novēršanu.**

Saeimas deputātu Ētikas kodekss tika pieņemts kā Saeimas kārtības ruļļa pielikums, līdz ar to gadījumā, ja nepieciešams aktualizēt Saeimas deputātu Ētikas kodeksu, nepieciešams izstrādāt grozījumi Saeimas kārtības rullī, kas ir Saeimas kompetences jautājums. Turklāt atbilstoši Saeimas kārtības ruļļa 179.panta 3.punktā noteiktajam Saeimas Mandātu, ētikas un iesniegumu komisija pārrauga Saeimas deputātu Ētikas kodeksa ievērošanu un izskata Saeimas deputātu Ētikas kodeksa pārkāpumu lietas un līdz ar to šī rekomendācijā ir attiecināma arī uz Saeimas Mandātu, ētikas un iesniegumu komisijas darbu.

Ievērojot minēto, nepieciešams nosūtīt šo Informatīvo ziņojumu Saeimai, lūdzot veikt nepieciešamos pasākumus rekomendācijas izpildes nodrošināšanai.

2.3. Izvērtējot Interesu konflikta likumā Saeimas deputātiem paredzētos iebildumus, GRECO konstatēja, ka atbilstoši minētā likuma 10.panta pirmajai daļai Saeimas deputāti nedrīkst būt tādas komercsabiedrības dalībnieki, akcionāri, biedri vai tādi individuālie komersanti, kas saņem pasūtījumu par iepirkumu valsts vai pašvaldības vajadzībām (piemēram, publisko iepirkumu līgumi un citi Saeimas iepirkumi), valsts finanšu līdzekļus, valsts garantētus kredītus vai valsts privatizācijas fonda līdzekļus, izņemot gadījumus, kad tos piešķir atklāta konkursa rezultātā. Saistībā ar minēto GRECO ziņojumā norādīts, ka GRECO ir bažas par Interesu konflikta likumā noteikto izņēmumu attiecībā uz publisko iepirkumu līgumiem un citiem līgumiem, ar kuriem piešķir finanšu līdzekļus gadījumā, ja tos piešķir atklāta konkursa rezultātā. Turklāt, nav paredzēti aizsardzības pasākumi, lai, piemēram, nodrošinātu, ka Saeimas deputāts nav iesaistīts lēmumu pieņemšanā un nav ierosinājis kādu lēmumu pieņemšanas procesa aspektu, kas ir saistīts ar līguma piešķiršanu vai noved pie līguma piešķiršanas. Turklāt Latvijas Republikas Satversmes 32.pants paredz, ka Saeimas loceklis nevar pats, ne arī uz citas personas vārda saņemt no valsts pasūtījumus un koncesijas. Ievērojot minēto **GRECO rekomendē atcelt izņēmumu Interesu konflikta likumā, lai pilnībā aizliegtu Saeimas deputātiem noslēgt līgumus ar valsts institūcijām.**

Šīs rekomendācijas izpildei nepieciešams izstrādāt grozījumus Interesu

konflikta likuma 10.panta pirmajā daļā, paredzot atcelt izņēmumu Saeimas deputātiem, Ministru prezidentam, Ministru prezidenta biedram, ministriem, īpašu uzdevumu ministriem būt par tādas komercsabiedrības dalībniekiem, akcionāriem, biedriem vai tādiem individuāliem komersantiem, kas saņem pasūtījumu par iepirkumu valsts vai pašvaldības vajadzībām, valsts finanšu līdzekļus, valsts garantētus kredītus vai valsts privatizācijas fonda līdzekļus, ja tas tiek piešķirts atklāta konkursa rezultātā, kas atbilstoši KNAB noteiktajai kompetencei ir jāveic KNAB.

Jāpiezīmē, ka Latvijas Republikas Satversmes 32.panta nosacījumi attiecas arī uz ministriem, ja arī viņi nav Saeimas locekļi, līdz ar to grozījumi Interesu konflikta likumā saistībā ar minēto jautājumu būtu attiecināmi arī uz ministriem.

2.4. GRECO novērtēšanas ietvaros tika izvērtēta arī Interesu konflikta likuma izpildes kontrole un ētikas kodeksu ievērošanas kontrole. Saistībā ar minēto GRECO ziņojumā konstatēts, ka deklarēšanas režīms, kas noteikts Interesu konflikta likumā, ir visaptverošs. GRECO nekonstatēja jautājumus, par ko izteikt kādu nozīmīgu kritiku attiecībā uz KNAB un VID spēju (resursi un specializācija) pārbaudīt deklarācijas vai apkopot informāciju no trešajām pusēm, kad tas nepieciešams pārbaudes laikā. Tomēr GRECO ziņojumā arī norādīts, ka iespējamo interešu konfliktu novēršanas un izvairīšanās no tiem prakse pašreiz vēl nav ieviesta Saeimā, tāpēc nepieciešams veikt darbības, lai pierādītu, ka Saeimas deputāti paši uzņemas atbildību un veic aktīvu darbību šajā jomā.

GRECO norāda, ka Saeimas deputātu ētikas kodeksā un Interesu konflikta likumā noteikto standartu efektivitāte ir atkarīga ne tikai no atsevišķu Saeimas locekļu informētības un vēlēšanās ievērot noteikumus, bet arī no pienācīgiem līdzekļiem, lai nodrošinātu to ieviešanu. Turklāt, kā jau atzīmēts, Saeimas Mandātu, ētikas un iesniegumu komisija nav proaktīva attiecībā uz Saeimas deputātu ētikas kodeksa pārkāpumu izskatīšanu. Ņemot vērā iepriekšminētos apsvērumus, **GRECO rekomendē tālāk attīstīt un skaidri noformulēt iekšējos Saeimas mehānismus Saeimas deputātu ētikas kodeksa ievērošanas nodrošināšanai, kā arī interešu konfliktu novēršanai, ar nolūku nodrošināt to aktīvu ieviešanu un efektivitāti.**

Lai nodrošinātu rekomendācijas izpildi, nepieciešams izstrādāt iekšēju regulējumu Saeimā, lai skaidri būtu noteikta Saeimas deputātu rīcība interešu konfliktu novēršanai un šāda uzdevuma izpilde ir Saeimas kompetencē. Turklāt atbilstoši Saeimas kārtības ruļļa 179.panta 3.punktā noteiktajam, ka Mandātu, ētikas un iesniegumu komisija pārrauga Saeimas deputātu ētikas kodeksa ievērošanu un izskata Saeimas deputātu ētikas kodeksa pārkāpumu lietas, minētā rekomendācija ir attiecināma arī uz Saeimas Mandātu, ētikas un iesniegumu komisijas darbu. Līdz ar to Informatīvais ziņojums arī saistībā ar minēto rekomendāciju nosūtams Saeimai, lūdzot veikt pasākumus minētās

rekomendācijas izpildes nodrošināšanai.

2.5. GRECO IV kārtas novērtēšanas ietvaros tika vērtēts arī Saeimas deputātu imunitātes tiesiskais regulējums, konstatējot, ka vairāki uz vietas intervētie cilvēki pauda vispārējas bažas attiecībā uz Saeimas deputātu imunitāšu jautājumu, kas sākotnēji Latvijā tika noregulēts 1922.gadā un pēc tam nav ticis grozīts. Saeimas deputātiem noteiktās imunitātes pret administratīvo sodīšanu un kratīšanu lietderība tiek apšaubīta, jo tā sabiedrībai rada iespaidu, ka uz Saeimas deputātiem likuma normas neattiecas. GRECO ziņojumā papildus arī tiek norādīts, ka tam ir arī nepietiekams pamatojums: imunitāti parasti piešķir, lai aizsargātu specifiskas amatpersonu kategorijas no ļaunprātīgas vai nepamatotas iejaukšanās to amata pienākumu izpildē, līdz ar to grūti saskatīt to, kādā veidā administratīvā imunitāte varētu būt ar to saistīta vai likumīgi pamatota. GRECO eksperti uzskata, ka pašreizējā Saeimas deputātu imunitāte pret administratīvo atbildību ir pārāk plaša un šodienas situācijā tā vairs nav saprātīga. Tāpat Eiropas Padomes ģenerālsekretārs savā oficiālajā vizītē Latvijā 2012.gada 3.-5. jūnijā atkārtoti norādīja par savām bažām attiecībā uz plašu imunitāšu sistēmu Latvijā un aicināja valdību veikt darbības, lai grozītu attiecīgo regulējumu. **Tādējādi GRECO rekomendē atcelt Saeimas deputātu administratīvo imunitāšu sistēmu.**

Saistībā ar minēto jautājumu Saeimā jau 2012.gada 21.jūnijā Juridiskajai komisijai kā atbildīgajai komisijai tika nodots likumprojekts „Grozījumi Latvijas Republikas Satversmē” (Nr.294/Lp11), kas paredz grozījumus Latvijas Republikas Satversmes 29. un 30.pantā, paredzot veikt izmaiņas Saeimas deputāta neaizskaramības institūta reglamentācijā. Tālāk šis likumprojekts pagaidām nav virzīts. Ievērojot minēto, nepieciešams nosūtīt šo Informatīvo ziņojumu un GRECO ziņojumu Saeimai, lūdzot lemt par likumprojekta tālāko virzību.

3. Korupcijas novēršana tiesās

Saistībā ar korupcijas novēršanu tiesās GRECO ziņojumā atzīts, ka pēdējos gados ir veikts darbs, lai modernizētu tiesu sistēmu un ir veikti pozitīvi vērtējami pasākumi, lai stiprinātu tiesu varas iestāžu neatkarību Latvijā, tomēr pašreiz šķiet, ka tas vēl nav iesakņojies sabiedrības apziņā, un vairāk jādara, lai aizpildītu šo plaisu informētības ziņā. Tika identificētas vairākas vājās vai potenciāli vājās vietas, kas var mazināt tiesu varas spēju novērst korupciju un/vai to sekmīgi konstatēt, kad tā rodas. Potenciālās riska jomas ir gan tiesu varas iekšienē, gan ārpus tās un ietver budžeta izveidi un kontroli, līdzekļu un resursu piešķiršanu tiesām (ietverot tiesu darbinieku atalgojuma līmeņus un pietiekamu tiesnešu skaitu), politisko ietekmi attiecībā uz tiesnešu iecelšanu amatā, tiesas kontroli karjeras izaugsmē, efektīvu tiesnešu disciplinārlietu izskatīšanu, tiesnešu imunitāti attiecībā uz administratīvajiem pārkāpumiem,

iekšēju pašdisciplīnas vidi, ētikas normas un kontroli. GRECO ziņojumā arī atzīmēts, ka ne Tiesnešu kvalifikācijas kolēģijai, ne Tiesnešu disciplinārkolēģijai, Tiesnešu ētikas komisijai vai Tieslietu padomei nav pastāvīga personāla, un tiesneši, kas veic šo darbu, to izpilda papildus saviem tiešajiem darba pienākumiem. Papildus minētajam arī norādīts, ka tiesu varai jānodrošina tiesas spriedumu publiska pieejamība ar pienācīgiem privātuma aizsargmehānismiem, lai uzlabotu caurspīdīgumu, sabiedrības informētību un uzticību tiesu sistēmai. Analizējot minētos jautājumus GRECO norāda uz turpmāk minēto.

3.1. Izvērtējot tiesnešu iecelšanas amatā kārtību, atbilstoši kurai saskaņā ar likuma „Par tiesu varu” 60.-62.pantu tiesnešus amatā apstiprina Saeima, GRECO ziņojumā konstatēts, ka parlamenta loma tiesnešu apstiprināšanā kā tāda nevarētu būt problemātiska, ja ir pienācīgas garantijas, tomēr GRECO eksperti uzskata, ka Latvijā Saeimas loma tiesnešu iecelšanā (kas ir kas vairāk nekā tikai apstiprināšana amatā), atkārtotā iecelšanā un virzīšanā ir neproporcionāla iejaukšanās tiesu varas neatkarībā. GRECO eksperti uzskata, ka ir nepieciešams nodrošināt, lai atbildību par tiesnešu iecelšanu un karjeru (ieskaitot atkārtotu iecelšanu un virzīšanu) uzņemtos tiesu vara, kas ir būtisks faktors Latvijas tiesu varas neatkarības uzlabošanā un aizsardzībā. Ievērojot minēto, **GRECO rekomendē (i) stiprināt attiecīgu tiesu pašpārvaldes institūciju (piemēram, Tieslietu padome un Tiesnešu kvalifikācijas kolēģija) izšķirošo ietekmi tiesnešu iecelšanā, atkārtotā iecelšanā un karjeras virzībā, un (ii) pārdomāt Saeimas pilnvaras šajā sfērā, it īpaši, ierobežojot tās attiecībā uz tiesnešu apstiprināšanu, kā ieteikušas attiecīgās tiesu institūcijas, lai labāk kļiedētu bažas par politiskās ietekmes riskiem.**

Atbilstoši likumam „Par tiesu varu” jau pašreiz Tieslietu padomei un Tiesnešu kvalifikācijas kolēģijai ir noteiktas pilnvaras tiesnešu iecelšanā, atkārtotā iecelšanā un karjeras virzībā, tāpēc pirms grozījumu izdarīšanas normatīvajos aktos, nepieciešams padziļināti izvērtēt iespējas stiprināt tiesu pašpārvaldes institūcijas, kā arī izvērtēt Saeimas pilnvaru ierobežošanu attiecībā uz tiesnešu apstiprināšanu.

Saskaņā ar likuma „Par tiesu varu” 107.panta pirmo daļu Tieslietu ministrija ir vadošā valsts pārvaldes iestāde tiesu administrēšanā, un tā veic šajā likumā noteiktās funkcijas, savukārt atbilstoši Ministru kabineta 2003.gada 29.aprīļa noteikumu Nr.243 „Tieslietu ministrijas nolikums” 5.2.1.apakšpunktam Tieslietu ministrija izstrādā un īsteno valsts politiku tiesu sistēmas jomā. Ievērojot minēto, Tieslietu ministrija ir nozīmējama kā atbildīgā institūcija par minētās rekomendācijas izpildi. Saistībā ar minēto arī atzīmējams, ka pēc Tieslietu padomes pasūtījuma ir veikts pētījums par korupcijas uztveri tiesu darbībā un pēc iepazīšanās ar veikto pētījumu, Tieslietu ministrija izstrādās attiecīgus grozījumus normatīvajos aktos.

3.2. Izvērtējot tiesas procesa caurspīdīgumu un tiesu nolēmumu publicitātes nodrošināšanu, GRECO atzinīgo novērtēja Latvijas-Šveices kopprojekta „Tiesu sistēmas modernizācija” ietvaros veiktos pasākumus, kas rada iespēju sekot tiesas procesam un piekļūt tiesas informācijai. Ņemot vērā minēto, GRECO ekspertu skatījumā ir svarīgi nodrošināt lielāku caurspīdīgumu un publicitāti tiesas nolēmumiem Latvijā, jo uz GRECO ziņojuma sagatavošanas brīdi tikai Augstākās tiesas lēmumi tīmekļa vietnē ir pieejami sabiedrībai viegli saprotamā formā (tos atlasa un publicē Augstākā tiesa). Administratīvā tiesa arī publicē visus tās nolēmumus pēc to pieņemšanas datumiem, bet GRECO eksperti tika informēti, ka tajā nepastāv meklēšanas iespējas.

Līdz ar to GRECO ziņojumā norādīts uz nepieciešamību veikt pasākumus, lai uzlabotu sabiedrības informētību par tiesu varas galveno uzdevumu, tādējādi palielinot uzticību tiesu sistēmai Latvijā. Nodrošinot to, ka tiesas spriedumi ir publiski pieejami, tiek sperts svarīgs solis šajā virzienā, kas ir svarīgi tiesu lēmumu vienveidīguma nodrošināšanai. Turklāt GRECO eksperti norāda, ka pat sistēmā, kurā par pamatu nav precedentu princips, tiesas spriedumu publicēšana un izplatīšana ir būtiska, lai nodrošinātu likuma vienveidīgu un prognozējamu iztulkošanu. Tādēļ **GRECO rekomendē institūcijām turpināt centienus, lai nodrošinātu, ka tiesas spriedumi sabiedrībai ir viegli pieejami un atrodami, ņemot vērā nepieciešamību nodrošināt privātās dzīves aizsardzības prasības.**

Atbilstoši 2013.gada 6.jūnija grozījumiem likumā „Par tiesu varu”, kas stājās spēkā 2013.gada 1.septembrī visus atklātās sēdēs pieņemti un spēkā stājušies tiesas spriedumi publicējami internetā, aizsedzot to informācijas daļu, kas atklāj fiziskās personas identitāti – procesa dalībnieku un liecinieku vārdi un uzvārdi, personas kodi, dzīvesvietas adreses, nekustamo īpašumu kadastra numuri un automašīnu valsts reģistrācijas numuri.

Atbilstoši Ministru kabineta 2009.gada 10.februāra noteikumos Nr.123 "Noteikumi par tiesu informācijas publicēšanu mājaslapā internetā un tiesu nolēmumu apstrādi pirms to izsniegšanas" noteiktajam tiesu spriedumi tiek publicēti tiesu mājas lapā internetā www.tiesas.lv. Minētajā portālā tiesu spriedumus var atlasīt pēc lietas numura, pēc tiesu iestādes, pēc lietas veida, kā arī meklēt nolēmumu tekstā, ievadot vārdu vai frāzi.

Šie grozījumi veicinās vienotas tiesu prakses izveidi un veicinās vieglu tās publisko pieejamību, kā arī nodrošinās adekvātu tiesu nolēmumu meklēšanas iespēju.

Ievērojot minēto, secināms, ka augstāk minētā GRECO rekomendācija ir izpildīta un līdz ar to pasākumi tās izpildes nodrošināšanai nav nepieciešami.

3.3. Izvērtējot tiesnešu Ētikas principus, GRECO eksperti secināja, ka Latvijas tiesnešu ētikas kodekss tika pieņemts 1995.gadā un kopš tā laika nav ticis atjaunināts. Lai gan Interesu konflikta likums formāli atzīst kodeksa

svarīgumu, nosakot, ka valsts amatpersonām (ieskaitot tiesnešus) jārīkojas saskaņā ar attiecīgajā profesijā, jomā vai nozarē apstiprinātiem uzvedības (ētikas) kodeksiem, daudzi likuma noteikumi aizstāj kodeksa noteikumus, daļēji padarot to par novecojušu.

GRECO ziņojumā atzinīgi novērtēts Tiesnešu ētikas komisijas darbs, sniedzot atzinumus par ētikas normu interpretāciju un ētikas kodeksa pārkāpumu izskatīšanu. Vienlaicīgi GRECO ziņojumā norādīts uz cilvēkresursu trūkumu Tiesnešu Ētikas komisijā, jo tajā darbojošās personas pienākumus veic papildus saviem tiešajiem tiesneša pienākumiem. GRECO eksperti atzīst, ka Tiesnešu ētikas Komisijas darbība ir par pamatu tālākai tiesu varas godprātīguma un neatkarības attīstīšanai un tādēļ **GRECO rekomendē palielināt Tiesnešu Ētikas komisijas lomu un resursus, lai tālāk attīstītu tās darbu un nodrošinātu to, ka Tiesnešu ētikas kodekss tiek aktualizēts un regulāri tiek sniegti ieteikumi par tajā noteikto normu interpretāciju.** Ieviešot šo rekomendāciju, jāņem vērā arī šā Informatīvā 3.6.punktā minētie apsvērumi.

Atbilstoši likuma „Par tiesu varu” 91.¹ pantam Tiesnešu ētikas komisija ir koleģiāla tiesnešu pašpārvaldes institūcija, kuras pamatmērķis ir sniegt atzinumus par ētikas normu interpretāciju un pārkāpumiem, kā arī skaidrot tiesnešu ētikas normas. Atbilstoši šā likuma 91.² panta 5.punktam viena no Tiesnešu ētikas komisijas funkcijām ir izstrādāt Tiesnešu ētikas kodeksa normas un iesniegt tās apstiprināšanai Tiesnešu konferencē. Savukārt, atbilstoši likuma „Par tiesu varu” 89.¹¹ panta piektajai daļai Tieslietu padome sasauca Tiesnešu konferenci, nosakot tajā izskatāmos jautājumus. Ievērojot minēto, šīs rekomendācijas izpilde ir Tieslietu padomes un Tiesnešu ētikas komisijas kompetencē.

Ievērojot minēto, šis informatīvais ziņojums nosūtāms Tiesnešu ētikas komisijai un Tieslietu padomei, lūdzot veikt nepieciešamos pasākumus rekomendācijas izpildes nodrošināšanai.

3.4.GRECO ziņojumā konstatēts, ka tiesnešiem ir imunitāte pret administratīvo atbildību. Visas administratīvo pārkāpumu lietas izskata Tiesnešu disciplinārkolēģija, un šī ir vienīgā institūcija, kas var piemērot sankcijas tiesnesim.

GRECO eksperti norāda, ka vairums aptaujāto Latvijā puda neapmierinātību ar administratīvās imunitātes un tiesnešu disciplinārsodīšanas sistēmu. Daudzi uzskata, ka sankciju sistēma ir vāja un parasti pret tiesnešiem netiek vērstas disciplināras sankcijas, pamatojot ar to, ka šie pārkāpumi ir "maznozīmīgi" (aizstāvība, ko parasts pilsonis nevar izmantot) vai, piemēram, tāpēc, ka Tiesnešu disciplinārkolēģija atrod tikai dažus faktus, nevis visus KNAB norādītos. Citi savukārt norādīja, ka disciplinārlietai var būt daudz smagākas, karjeru ierobežojošas sekas un daudzos gadījumos tiesnešiem būtu labāk, ja lietas par tiesnešu pārkāpumiem tiktu izskatītas parastā tiesas procesā,

kā rezultātā tiktu samaksāts piespriestais sods un pārkāpumam visticamāk netiktu pievērsta tik liela sabiedrības uzmanība. Līdz ar to GRECO eksperti norāda, ka administratīvo imunitāšu sistēma vairs nekalpo sākotnēji paredzētajam mērķim - aizsargāt tiesnešus no nevēlamas ietekmes - un, tā kā pašreiz tai ir ļoti mazs atbalsts, ir laiks to atcelt. **Tādēļ GRECO rekomendē atcelt tiesnešu administratīvās imunitātes sistēmu.**

Saistībā ar minēto jautājumu Saeimā ir iesniegts likumprojekts „Grozījumi likumā „Par tiesu varu” (Nr.468/Lp11), kas paredzēja grozījumus likuma „Par tiesu varu” 13.pantā, atceļot nosacījumu, ka tiesnesim nevar tikt piemērots administratīvais sods. Minētais likumprojekts ar Saeimas lēmumu 2012.gada 29.novembrī tika nodots izskatīšanai Saeimas Juridiskajai komisijai, bet tālāka likumprojekta virzība nav notikusi. Ievērojot minēto, nepieciešams nosūtīt šo Informatīvo ziņojumu Saeimai, lūdzot lemt par likumprojekta tālāko virzību.

3.5. GRECO ziņojumā ir norādīts uz vēl vienu problēmu, kas saistīta ar termiņa ierobežojumiem tiesneša disciplinārsodīšanai. Lai gan noilguma periods ir divi gadi no dienas, kad pārkāpums izdarīts, GRECO eksperti arī konstatēja, ka disciplinārsods var tikt piemērots ne vēlāk kā trīs mēnešus pēc pārkāpuma konstatēšanas, un šis apstāklis ir radījis vairākas problēmas. Būtībā, ja pārkāpums ir konstatēts, bet informācija netiek nosūtīta kompetentais institūcijai trīs mēnešu laikā, brīdī, kad lieta nodota Tiesnešu disciplinārkolēģijai, disciplinārlietai jau ir iestājies noilgums vai nav pietiekami daudz laika, lai tā tiktu izskatīta, pirms beidzas tās izskatīšanas termiņš. Jebkurā šādā gadījumā tiesnesis netiek disciplināri sodīts. Lai arī GRECO eksperti tika informēti, ka Tieslietu ministrijas darba grupa, kas strādā pie disciplinārbildības sistēmas uzlabošanas, plāno noilguma periodā neieskaitīt periodu, kas uzskatāms par attaisnotu prombūtni vai tiesnesis nav pieejams, tomēr GRECO eksperti uzskata, ka ar to vien nebūs pietiekami, lai atrisinātu šo konkrēto problēmu. GRECO ziņojumā atzīmēts, ka iespaids, ka tiesneši var izvairīties no soda kādu formalitāšu dēļ, var tikai pastiprināt sabiedrības uzskatu, ka tiesneši atsevišķos gadījumos stāv pāri likumam. **Tādējādi GRECO rekomendē veikt pasākumus, lai nodrošinātu, ka disciplinārlietas saistībā ar neatbilstošu tiesnešu rīcību tiek izlemtas pirms noilguma termiņa beigām, piemēram, paredzot sankciju piemērošanas perioda pagarināšanu no pārkāpuma atklāšanas brīža, noilguma perioda kā tāda pārskatīšanu, kā arī noilguma perioda apturēšanas paredzēšanu noteiktos apstākļos.**

Ievērojot to, ka atbilstoši Ministru kabineta 2003.gada 29.aprīļa noteikumu Nr.243 „Tieslietu ministrijas nolikums” 5.2.1.apakšpunktam Tieslietu ministrija izstrādā un īsteno valsts politiku tiesu sistēmas jomā, Tieslietu ministrija ir nozīmējama kā atbildīgā institūcija par minētās rekomendācijas izpildi.

3.6. Izvērtējot konsultēšanas, apmācības un informēšanas pasākumus, GRECO ziņojumā konstatēts, ka tiesnešu apmācību kopumā, kā arī apmācību par ētiku un ar pretkorupcijas jautājumiem pamatā veic Latvijas Tiesnešu mācību centrs, kas ir nevalstiska organizācija. KNAB arī regulāri sniedz apmācības saistībā ar ētiku, korupcijas novēršanu un interešu konfliktiem visām valsts amatpersonām. Tomēr nepastāv regulāra, obligāta apmācība par ētikas, interešu konfliktu, godprātīguma un pretkorupcijas jautājumiem un fakts, ka piedāvāto apmācību apjoms ir atkarīgs no jauna finansējuma atrašanās, mazina tiesu varas spēju izveidot kontroli pār profesionālo attīstību šajās sfērās.

GRECO konstatēja, ka tiesneši vairāk izmanto iespēju lūgt konsultācijas Tiesnešu ētikas komisijai, lai meklētu atbildes par sevis atstāšanas jautājumiem u.c. Tomēr tiesnešiem nav skaidrības par potenciāliem konfliktiem vai ētiskām dilemmām un to, pie kā viņiem jāgriežas pēc padoma. Tiesnešu iedrošināšana atklāti runāt ar kolēģiem ir svarīga, bet ir arī svarīgi izveidot zināšanu bāzi tiesu varas ietvaros, lai risinātu specifiskas problēmas, kas rodas, un pienācīgi rīkotos, tām laika gaitā mainoties. Tas arī palīdzēs KNAB labāk izplatīt zināšanas un nodrošināt atbilstību Interesešu konflikta likuma regulējumam, kā arī veicinās šī likuma "pieņemšanu" tiesnešu vidū. Saistībā ar minēto, kā arī Latvijas tiesu sistēmas lomas stiprināšanas nolūkā **GRECO rekomendē (i) noteikt augstāku prioritāti korupcijas novēršanas, ētikas un godprātīguma profesionālajai apmācībai tiesu sistēmā, piešķirt tai atbilstošus līdzekļus un nodrošināt, ka tā tiek iekļauta tiesnešu regulāro apmācību programmā; (ii) izveidot specifisku apmācību tiesu priekšsēdētājiem, lai viņi labāk spētu tiesās risināt jautājumus, kas saistīti ar ētiku, interešu konfliktu, godprātību un citiem pretkorupcijas jautājumiem.**

Likuma "Par tiesu varu" 107.¹ pants nosaka, ka Tiesu administrācija ir tieslietu ministra padotībā esoša tiešās pārvaldes iestāde, kas organizē un nodrošina rajonu (pilsētu) tiesu, apgabaltiesu un zemesgrāmatu nodaļu administratīvo darbu.

Tiesu administrācija saskaņā ar minētā panta otrās daļas 9.punktu plāno un nodrošina tiesnešu, tiesas un zemesgrāmatu nodaļas darbinieku apmācību, ko pamatā veic nodibinājums „Latvijas Tiesnešu mācību centrs”.

Vienlaikus norādām, ka nodibinājums „Latvijas Tiesnešu mācību centrs” jau aptuveni sākot no 2000.gada rīko apmācības tiesnešiem. Šajās mācībās tiek apmācīti dažādu lietu kategoriju tiesneši. Mācību programmas tiesnešiem izstrādā vadošie civiltiesību, krimināltiesību, administratīvo un starptautisko tiesību eksperti – gan praktiķi, gan teorētiķi. Līdz ar to mācību programmā tiek iekļauti ne tikai vispārīgi, bet arī aktuāli tiesību jautājumi, kā arī, konkrētās jomas ietvaros, tiek analizēta tiesu prakse.

Saistībā ar rekomendācijā minēto mācību par korupcijas un ētikas jautājumiem nodrošināšanu, 2013.gadā tika organizēti šādi kursi: „Tiesas darbinieku loma un ētika” un „Tiesneša loma un ētika”. 2014.gadā plānotas apmācības par šādām tēmām: „Ētika tiesas darbinieku darbā” un „Tiesneša loma

tiesā un sabiedrībā, ētika tiesneša darbā".

Būtisks nosacījums mācību programmu veidošanā ir tās aktualizēšana. Katru gadu mācību programma tiek sastādīta no jauna, jo mācību mērķis ir papildināt tiesnešu zināšanas par praksē aktuāliem jautājumiem.

Ievērojot minēto, rekomendācija par apmācībām tiesnešiem jau daļēji ir izpildīta. Lai pilnībā tiktu nodrošināta rekomendācijas izpilde, tai skaitā attiecībā uz rekomendācijas daļu par specifisku apmācību izveidošanu tiesu priekšsēdētājiem, par minētās rekomendācijas izpildi kā atbildīgā ir nozīmējama Tieslietu ministrijas padotības iestāde Tiesu administrācija.

4. Korupcijas novēršana prokuratūrā

Saistībā ar korupcijas novēršanas jautājumiem prokuratūrā GRECO eksperti norāda, ka Latvijas Republikas Prokuratūra ir pārliecināta par savām spējām novērst korupciju. Šajā institūcijā netika paustas bažas un nekādā citādā veidā netika norādīts uz to, ka tiktu izjusta politiska vai cita nepamatota ietekme, kā rezultātā lēmumu pieņemšana noteiktās lietās būtu problēma Latvijā. Tomēr kā galvenajai institūcijai Latvijas tiesu sistēmā, kas strādā cieši kopā ar tiesām un citām tiesībsargājošajām iestādēm, no kurām dažas nebauda pārāk lielu sabiedrības uzticību, Prokuratūrai ir svarīgi turpināt atbalstīt cīņu pret korupciju un rādīt piemēru. Galvenie izaicinājumi ir vispirms saistīti ar ģenerālprokurora iecelšanas (un atkārtotas iecelšanas) procesu, iekšējo caurspīdīgumu un nepieciešamību pēc mērķtiecīgas apmācības, īpaši ētikas un godprātības jautājumos. Analizējot minētos jautājumus GRECO norāda uz turpmāk minēto.

4.1. Izvērtējot Ģenerālprokurora iecelšanu amatā, GRECO eksperti norādīja uz Venēcijas komisijas ziņojumu par Eiropas standartiem attiecībā uz tiesu sistēmas neatkarību, kur pausts, ka ģenerālprokurora atkārtota izvirzīšana nav pieņemama, vismaz tad, ja to veic likumdevēja vara vai izpildvara, jo pastāv potenciāls risks, ka prokurors, kuru cenšas atkārtoti iecelt kāds politiskais spēks, rīkosies tā, lai iegūtu šīs partijas labvēlību vai vismaz tas tā tiks uztverts. GRECO eksperti tika informēti, ka ir bijuši centieni grozīt likumu, lai viena ģenerālprokurora kandidāta atkārtota iecelšana tiktu ierobežota līdz diviem termiņiem, bet tas GRECO ekspertu skatījumā pietiekami nesamazinātu iepriekšminētos riskus. Saistībā ar minēto jāatzīmē, ka pēc GRECO ekspertu vizītes 2012.gada 22.novembrī tika pieņemti grozījumi Prokuratūras likumā (stājās spēkā 2013.gada 1.janvārī), kas paredz, ka ģenerālprokuroru pēc Augstākās tiesas priekšsēdētāja priekšlikuma, kas saskaņots ar Tieslietu padomi, amatā ieceļ Saeima uz pieciem gadiem. Viena un tā pati persona var būt par ģenerālprokuroru ne vairāk kā divus termiņus pēc kārtas. Ņemot vērā, ka Prokuratūras likumā jau noteikts, ka ģenerālprokuroru amatam izvirza tiesu varas pārstāvis, saskaņojot savu viedokli ar koleģiālu institūciju, kas piedalās

tiesu sistēmas politikas un stratēģijas izstrādē, kā arī tiesu sistēmas darba organizācijas pilnveidošanā (Tieslietu padomi), papildus pasākumi saistībā ar minēto GRECO norādi nav nepieciešami.

Savukārt izvērtējot sūdzību iesniegšanas procesu, GRECO eksperti secina, ka sistēmu noteikti var uzlabot, un iedrošina amatpersonas veikt turpmākus pasākumus, lai atvieglotu sūdzību iesniegšanas procesu, turklāt labāk informējot sabiedrību (piemēram, institūciju mājas lapās) par sūdzību iesniegšanas kārtību.

Lai gan saistībā ar minētajiem GRECO ekspertu apsvērumiem rekomendācijas GRECO nav sniedzis, tomēr šos jautājumus nepieciešams izvērtēt un nepieciešamības gadījumā attiecīgi rīkoties. Saistībā ar minēto būtu nepieciešams publicēt prokuratūras mājas lapā informāciju par sūdzību iesniegšanas kārtību par prokuroru rīcību un lēmumiem. Par minētā norādījuma izpildi atbildīga būtu nozīmējama Ģenerālprokuratūra.

4.2. Prokuroriem tāpat kā tiesnešiem ir imunitāte pret administratīvo atbildību. Izvērtējot prokuroru imunitāti pret administratīvo atbildību, GRECO eksperti konstatēja, ka tāpat kā attiecībā uz tiesnešiem ir izskanējušas bažas saistībā ar disciplinārsodu par administratīvo pārkopumu smagumu, kas ir devis iemeslu apšaubīt administratīvās imunitātes lietderīgumu. Lai arī prokuratūras interesēs ir veicināt godprātību un institūcijas reputāciju, pat ja prokurori tiek sodīti par administratīvajiem pārkāpumiem, GRECO ekspertiem ir skaidrs, ka administratīvo imunitāšu sistēma vairs nekalpo sākotnēji paredzētajam mērķim. Līdzīgi kā tiesnešu gadījumā **GRECO rekomendē atcelt prokuroru administratīvās imunitātes sistēmu.**

Saistībā ar minēto rekomendāciju jāatzīmē, ka Ģenerālprokuratūra norāda, ka Apvienoto Nāciju Organizācijas 1990.gadā pieņemtās „Prokuroru lomas vadlīnijas” nosaka, ka valstīm ir jānodrošina, lai prokurori būtu spējīgi pildīt savus profesionālos pienākumus bez iebaidīšanas, šķēršļiem, traucējumiem, prettiesiskas iejaukšanās vai neattaisnotas civilās, kriminālās vai citas atbildības draudiem.

Ģenerālprokuratūra uzskata, ka prokurooram arī turpmāk jā saglabā Prokuratūras likumā noteiktā administratīvā imunitāte, jo tā piešķirta, lai aizsargātu prokuroru no ļaunprātīgas vai nepamatotas iejaukšanās tā amata pienākumu izpildē (veicot izmeklēšanas uzraudzību, kriminālvajāšanu, uzturot valsts apsūdzību tiesā vai realizējot personu un valsts tiesību un likumīgo interešu aizsardzību). Prokuratūras likuma 7.panta otrajā daļā ir noteikts, ka prokurors par izdarītajiem administratīvajiem pārkāpumiem ir sodāms disciplināri. Savukārt minētā likuma 43.panta pirmās daļas 4.punktā noteikts, ka prokuroru var saukt pie disciplinārās atbildības par administratīvo pārkāpumu. Ja prokurors izdarījis administratīvo pārkāpumu, informāciju par viņa izdarīto likumpārkāpumu nosūta ģenerālprokurooram, un tālāk tiek lemts jautājums par prokurora saukšanu pie disciplināratbildības. Visi gadījumi, kad konstatēts, ka

prokurors izdarījis administratīvo pārkāpumu, tiek izvērtēti Prokuroru atestācijas komisijā, un prokuroram tiek piemērots sods atbilstoši Prokuratūras likumā noteiktajam. Līdz ar to prokurori tiek sodīti par administratīvo pārkāpumu, turklāt disciplinārsoda esamība rada virkni tiesisku seku kā, piemēram, to, ka gada laikā disciplināri sodīts prokurors nesaņems ne naudas balvu, ne prēmiju, ja arī to piešķiršanai būtu pamats, netiks virzīts kārtējās amata pakāpes piešķiršanai atbilstoši likumā noteiktajam termiņam, u.tml. Pēc būtības, prokuroru sodot disciplināri, sekas ir vēl smagākas nekā tad, ja viņš būtu tikai samaksājis administratīvo sodu un prokuratūra par to vispār nebūtu informēta. Līdz ar to administratīvā imunitāte nav uzskatāma par privilēģiju, kura atļauj prokuroram palikt nesodītam. Tieši pretēji, prokurus, kuri izdarījuši administratīvos pārkāpumus, soda atbilstoši Prokuratūras likumā noteiktajiem disciplinārsodiem, sākot no piezīmes un beidzot ar atlaišanu no amata, kas vērtējams kā pietiekami bargs sods. Turklāt informācija par prokuroriem piemērotajiem disciplinārsodiem tiek publicēta prokuratūras iekšējā mājas lapā internetā.

Saistībā ar minēto jautājumu Saeimā jau tika skatīts likumprojekts "Grozījumi Prokuratūras likumā" (Nr.465/Lp11), kas paredzēja atcelt administratīvo imunitāti, tomēr 2013.gada 22.februārī tie tika noraidīti. Arī šā gada 20.jūnija Saeimas plenārsēdē, izskatot likumprojektu „Grozījums Prokuratūras likumā” (Nr.681/Lp11), Saeimas deputāti noraidīja priekšlikumu izslēgt no Prokuratūras likuma iespēju prokuroru par izdarītajiem administratīvajiem pārkāpumiem sodīt disciplināri.

Līdz ar to secināms, ka attiecībā uz GRECO rekomendāciju par prokuroru administratīvās imunitātes atcelšanu ir jau veikti pasākumi, proti, ir izvērtēta esošā normatīvā bāze, ir notikušas diskusijas (Saeimas Juridiskajā komisijā) un noticis Saeimas balsojums (noraidīts priekšlikums atcelt prokuroru administratīvo imunitāti) par minēto jautājumu, un izdarīts secinājums, ka GRECO rekomendācijā izvirzītais mērķis ir sasniegts ar šī brīža normatīvo regulējumu. Prokuroru administratīvā imunitāte nerada nekādas privilēģijas, katrs konstatētais administratīvā pārkāpuma gadījums tiek individuāli izvērtēts un atbilstoši tiek piemērots sods disciplinārā kārtā. Formāli var uzskatīt, ka pastāv minētā prokuroru imunitāte, bet faktiski prokurors tiek saukts pie atbildības un tam iestājas sekas (piemērots disciplinārsods) atbilstoši pārkāpuma smaguma pakāpei.

Par minēto situāciju GRECO tiks informēts iesniedzot Latvijas ziņojumu par IV novērtēšanas kārtas rekomendāciju izpildi, pēc kura izskatīšanas GRECO lems, vai Latvijai ir vai nav jāveic kādi papildus pasākumi saistībā ar minēto jautājumu.

Ievērojot visu iepriekš minēto, uz doto brīdi nav nosakāmi uzdevumi minētas rekomendācijas izpildei.

4.3. Attiecības uz prokuroru apmācībām GRECO ziņojumā norāda, ka KNABzino_04.10.2013_greco; Informatīvais ziņojums par Pretkorupcijas starpvalstu grupas (GRECO) rekomendācijām un to izpildes nodrošināšanu.

atsevišķas apmācības prokuroriem nodrošina Latvijas Tiesnešu mācību centrā. Prokurori brīvi var apmeklēt arī citas apmācības. Tomēr GRECO eksperti uzskata, ka specializētu programmu izstrādei ir izšķiroša nozīme jautājumos par godprātīgumu un ētikas jautājumiem šajās profesijās. Lai arī GRECO eksperti atzīst prokuratūras centienus veikt apmācības, tomēr GRECO ekspertu skatījumā apmācību nepārtrauktības līmenis korupcijas novēršanas jomā joprojām šķiet nestabils, un šī iemesla dēļ **GRECO rekomendē piešķirt augstāku prioritāti apmācībai par korupcijas novēršanas jautājumiem (ieskaitot jautājumus par konfidencialitātes nodrošināšanu un ziņošanu par pārkāpumiem) un ētikas un godprātības jautājumiem, kas paredzēta īpaši prokuroriem, kā arī piešķirt tam nepieciešamos resursus, lai apmācība veidotu stabilu regulāras programmas daļu.**

Ievērojot rekomendācijā minēto par tās izpildi atbildīgā nozīmējama Ģenerālprokuratūra. Lai nodrošinātu minētās rekomendācijas izpildi un apmācītu 506 prokurorus (štata vietu skaits) Ģenerālprokuratūrai ir nepieciešami papildu budžeta līdzekļi 50 600 LVL.

NEPIECIEŠAMIE IZDEVUMI PROKURORU APMĀCĪBĀM 2014.GADĀ un 2015.GADĀ			
NEPIECIEŠAMĀS APMĀCĪBU TĒMAS	2014.GADS	2015.GADS	KOPĀ
Korupcijas atklāšana, novēršana un izmeklēšana			
dalībnieku skaits 1 seminārā	25 prokurori	25 prokurori	
izmaksas uz 1 dalībnieku	34 Ls	34 Ls	
1 semināra izmaksas (lektoru autoratlīdzība, mācību telpas, programmas administrēšana, t.sk., mācību materiālu sagatavošana, programmu vadītāju atlīdzība u.c.)	850 Ls	850 Ls	
gadā nepieciešami 10 semināri (253 prokuroru apmācībai)	850 Ls x 10 semināri	850 Ls x 10 semināri	
Kopā gadā	8 500 Ls	8 500 Ls	
Konfidencialitātes ievērošana un nodrošināšana publiskajā telpā			
dalībnieku skaits	25 prokurori	25 prokurori	
izmaksas uz 1 dalībnieku	34 Ls	34 Ls	
1 semināra izmaksas (lektoru autoratlīdzība, mācību telpas, programmas administrēšana, t.sk., mācību materiālu sagatavošana, programmu vadītāju atlīdzība u.c.)	850 Ls	850 Ls	

gadā nepieciešami 10 semināri (253 prokuroru apmācībai)	850 Ls x 10 semināri	850 Ls x 10 semināri	
Kopā gadā	8 500 Ls	8 500 Ls	
Ētika prokuroru darbā			
dalībnieku skaits	25 prokurori	25 prokurori	
izmaksas uz 1 dalībnieku	34 Ls	34 Ls	
1 semināra izmaksas (lektoru autoratlīdzība, mācību telpas, programmas administrēšana, t.sk., mācību materiālu sagatavošana, programmu vadītāju atlīdzība u.c.)	850 Ls	850 Ls	
gadā nepieciešami 10 semināri (253 prokuroru apmācībai)	850 Ls x 10 semināri	850 Ls x 10 semināri	
Kopā gadā	8 500 Ls	8 500 Ls	
izmaksas uz 1 prokuroru gadā	102 Ls	102 Ls	
Pavisam kopā gadā	25 500 Ls	25 500 Ls	
PAVISAM KOPĀ 2014. un 2015.GADĀ			51 000 Ls

III Priekšlikumi

Kā jau minēts I nodaļā, informācija par minēto rekomendāciju izpildi Latvijai jāsniedz līdz 2014.gada 30.jūnijam. Lai nodrošinātu GRECO rekomendāciju izpildi, atbilstoši II nodaļā minētajam nepieciešams noteikt veicamos pasākumus GRECO rekomendāciju izpildei atbilstoši šī Informatīvā ziņojuma II nodaļā minētajām, atbildīgās institūcijas un termiņus uzdevumu izpildei. Līdz ar to GRECO rekomendāciju izpildei atbildīgajām institūcijām uzdodams veikt šādus pasākumus:

1) Tieslietu ministrijai līdz 2014.gada 1.jūnijam uzdodams veikt nepieciešamos pasākumus šādu rekomendāciju izpildei:

- a) (i) stiprināt attiecīgu tiesu pašpārvaldes institūciju (piemēram, Tieslietu padome un Tiesnešu kvalifikācijas kolēģija) izšķirošo ietekmi tiesnešu iecelšanā, atkārtotā iecelšanā un karjeras virzībā, un (ii) pārdomāt Saeimas pilnvaras šajā sfērā, it īpaši ierobežojot tās attiecībā uz tiesnešu apstiprināšanu, kā ieteikušas attiecīgās tiesu institūcijas, lai labāk kļiedētu bažas par politiskās ietekmes riskiem izpildi (Informatīvā ziņojuma 3.1.punkts);
- b) nodrošināt, ka disciplinārlietas saistībā ar neatbilstošu tiesnešu rīcību tiek izlemtas pirms noilguma termiņa beigām, piemēram, paredzot sankciju piemērošanas perioda pagarināšanu no pārkāpuma atklāšanas brīža, noilguma perioda kā tāda pārskatīšanu, kā arī noilguma perioda apturēšanas paredzēšanu noteiktos apstākļos (Informatīvā ziņojuma 3.5.punkts).

2) Tiesu administrācijai līdz 2014.gada 1.jūnijam uzdodams veikt nepieciešamos pasākumus šādas rekomendācijas izpildei:

- (i) noteikt augstāku prioritāti korupcijas novēršanas, ētikas un godprātīguma profesionālajai apmācībai tiesu sistēmā, piešķirt tai atbilstošus līdzekļus un nodrošināt, ka tā tiek iekļauta tiesnešu regulāro apmācību programmā; (ii) izveidot specifisku apmācību tiesu priekšsēdētājiem, lai viņi labāk spētu tiesās risināt jautājumus, kas saistīti ar ētiku, interešu konfliktu, godprātību un citiem pretkorupcijas jautājumiem. (Informatīvā ziņojuma 3.6.punkts).
- 3) **KNAB** uzdodams veikt šādus uzdevumus:
- a) iekļaut Korupcijas novēršanas un apkarošanas programmā 2014.-2020.gadam kā uzdevumu risināt GRECO norādītos problēmjautājumus saistībā ar likumā „Par interešu konflikta novēršanu valsts amatpersonu darbībā” noteikto (Informatīvā ziņojuma 1.2.punkts);
 - b) līdz 2014.gada 30.aprīlim sagatavot un noteiktā kārtībā iesniegt Ministru kabinetā grozījumus likumā „Par interešu konfliktā novēršanu valsts amatpersonu darbībā”, lai pilnībā aizliegtu Saeimas deputātiem noslēgt līgumus ar valsts institūcijām (Informatīvā ziņojuma 2.3.punkts).
- 4) **Ģenerālprokuratūra** nosakāma par atbildīgo (lūdzot veikt pasākumus līdz 2014.gada 1.jūnijam):
- a) šādas rekomendācijas izpildē: piešķirt augstāku prioritāti apmācībai par korupcijas novēršanas jautājumiem (ieskaitot jautājumus par konfidencialitātes nodrošināšanu un ziņošanu par pārkāpumiem) un ētikas un godprātības jautājumiem, kas paredzēta īpaši prokuroriem, kā arī piešķirt tam nepieciešamos resursus, lai apmācība veidotu stabilu regulārās programmas daļu (Informatīvā ziņojuma 4.3. punkts). Attiecībā uz papildus līdzekļu piešķiršanu Ģenerālprokuratūrai jā sagatavo budžeta pieprasījums, kas skatāms likumprojektu par budžetu katram gadam sagatavošanas procesā.
 - b) šāda GRECO norādījuma izpildē: publicēt prokuratūras mājas lapā informāciju par sūdzību iesniegšanas kārtību par prokurora rīcību un lēmumu (Informatīvā ziņojuma 4.1.punkts).
- 5) Pēc informatīvā ziņojuma apstiprināšanas Ministru kabinetā tas nosūtāms **Saeimai**, vienlaicīgi kā kompetento institūciju lūdzot veikt pasākumus šādu rekomendāciju izpildei:
- a) (i) pārskatīt un aktualizēt Saeimas Ētikas kodeksu un (ii) papildināt to ar praktiskiem pasākumiem, kas sniegtu atbilstošas vadlīnijas un ieteikumus Saeimas locekļiem par regulējumu, kas saistīts ar ētiku un korupcijas novēršanu (Informatīvā ziņojuma 2.2.punkts);
 - b) tālāk attīstīt un skaidri noformulēt iekšējos Saeimas mehānismus Ētikas kodeksa ievērošanas nodrošināšanai, kā arī interešu konfliktu novēršanai, ar nolūku nodrošināt to aktīvu ieviešanu un efektivitāti (informatīvā ziņojuma 2.4.punkts);

- c) atcelt Saeimas deputātu administratīvo imunitāšu sistēmu (Informatīvā ziņojuma 2.5.punkts);
 - d) atcelt tiesnešu administratīvās imunitātes sistēmu (Informatīvā ziņojuma 3.4.punkts).
- 6) Pēc informatīvā ziņojuma apstiprināšanas Ministru kabinetā, tas nosūtāms **Tieslietu padomei un Tiesnešu Ētikas komisijai**, vienlaicīgi kā kompetento institūciju lūdzot veikt pasākumus, lai nodrošinātu Informatīvā ziņojuma 3.3.punktā minētās rekomendācijas – palielināt Tiesnešu ētikas komisijas lomu un resursus, lai tālāk attīstītu tās darbu un nodrošinātu to, ka Tiesnešu ētikas kodekss tiek aktualizēts un regulāri tiek sniegti ieteikumi par tajā noteikto normu interpretēšanu– izpildi.

Lai KNAB savlaicīgi varētu iesniegt informāciju par GRECO rekomendāciju izpildi, nepieciešams noteikt, ka minētās institūcijas līdz 2014.gada 10.jūnijam pēc KNAB lūguma informē KNAB par GRECO ziņojumā minēto rekomendāciju izpildi.

Ministru prezidents

V.Dombrovskis

Iesniedzējs: Ministru prezidents

V.Dombrovskis

Vīza: Korupcijas novēršanas un
Apkarošanas biroja priekšnieks

J.Streļčenoks

2013.10.23.

6727

Korupcijas novēršanas un apkarošanas biroja

galvenā speciāliste

I.Terinka, 67356165 - 268,

Inese.Terinka@knab.gov.lv

Informatīvajam ziņojumam „Par Pretkorupcijas starpvalstu grupas (GRECO) rekomendācijām un to izpildes prasībām”

GRECO IV KĀRTAS REKOMENDĀCIJAS LATVIJAI

Vispārēji:

1) veikt pasākumus, lai stiprinātu KNAB neatkarību, tādējādi nodrošinot, ka iestāde var veikt savas funkcijas neatkarīgi un objektīvi;

Attiecībā uz parlamenta deputātiem:

2) ieviest normatīvo regulējumu, kas nosaka kārtību, kādā parlamenta deputāti komunicē ar lobētājiem un citām iesaistītajām pusēm, kas mēģina ietekmēt likumdošanas procesu;

3) (i) pārskatīt un aktualizēt Ētikas kodeksu un (ii) papildināt to ar praktiskiem pasākumiem, kas sniegtu atbilstošas vadlīnijas un ieteikumus Saeimas locekļiem par regulējumu, kas saistīts ar ētiku un korupcijas novēršanu;

4) atcelt izņēmumu Interesu konflikta likumā, lai pilnībā aizliegtu Saeimas deputātiem noslēgt līgumus ar Valsts institūcijām;

5) tālāk attīstīt un skaidri noformulēt iekšējos Saeimas mehānismus Ētikas kodeksa ievērošanas nodrošināšanai, kā arī interešu konfliktu novēršanai, ar nolūku nodrošināt to aktīvu ieviešanu un efektivitāti;

6) atcelt Saeimas deputātu administratīvo imunitāšu sistēmu;

Attiecībā uz tiesnešiem

7) (i) stiprināt attiecīgu tiesu pašpārvaldes institūciju (piemēram, Tieslietu padome un Tiesnešu kvalifikācijas kolēģija) izšķirošo ietekmi tiesnešu iecelšanā, atkārtotā iecelšanā un karjeras virzībā, un (ii) pārdomāt Saeimas pilnvaras šajā sfērā, it īpaši ierobežojot tās attiecībā uz tiesnešu apstiprināšanu, kā ieteikušas attiecīgās tiesu institūcijas, lai labāk kļiedētu bažas par politiskās ietekmes riskiem;

8) institūcijām turpināt centienus, lai nodrošinātu, ka tiesas spriedumi sabiedrībai ir viegli pieejami un atrodami, ņemot vērā nepieciešamību nodrošināt privātās dzīves aizsardzības prasības;

9) palielināt Tiesnešu ētikas komisijas lomu un resursus, lai tālāk attīstītu tās darbu un nodrošinātu to, ka Tiesnešu ētikas kodekss tiek aktualizēts un regulāri tiek sniegti ieteikumi par tajā noteikto normu interpretācija;

10) atcelt tiesnešu administratīvās imunitātes sistēmu;

11) veikt pasākumus, lai nodrošinātu, ka disciplinārlietas saistībā ar neatbilstošu tiesnešu rīcību tiek izlemtas pirms noilguma termiņa beigām, piemēram, paredzot sankciju piemērošanas perioda pagarināšanu no pārkāpuma atklāšanas brīža, noilguma perioda kā tāda pārskatīšanu, kā arī noilguma perioda apturēšanas paredzēšanu noteiktos apstākļos;

12) (i) noteikt augstāku prioritāti korupcijas novēršanas, ētikas un godprātīguma profesionālajai apmācībai tiesu sistēmā, piešķirt tai atbilstošus līdzekļus un nodrošināt, ka tā tiek iekļauta tiesnešu regulāro apmācību programmā; (ii) izveidot specifisku apmācību tiesu priekšsēdētājiem, lai viņi labāk spētu tiesās risināt jautājumus, kas saistīti ar ētiku, interešu konfliktu, godprātību un citiem pretkorupcijas jautājumiem;

Attiecībā uz prokuroriem

13) atcelt prokuroru administratīvo imunitāšu sistēmu;

14) piešķirt augstāku prioritāti apmācībai par korupcijas novēršanas jautājumiem (ieskaitot jautājumus par konfidencialitātes nodrošināšanu un ziņošanu par pārkāpumiem) un ētikas un godprātības jautājumiem, kas paredzēta īpaši prokuroriem, kā arī piešķirt tam nepieciešamos resursus, lai apmācība veidotu stabilu regulārās programmas daļu.

Ministru prezidents

V.Dombrovskis

Iesniedzējs: Ministru prezidents

V.Dombrovskis

Vīza: Korupcijas novēršanas un
Apkarošanas biroja priekšnieks

J.Streļčenoks

2013.10.23.

428

Korupcijas novēršanas un apkarošanas biroja
galvenā speciāliste
I.Terinka, 67356165 - 268,
Inese.Terinka@knab.gov.lv

